

מראי מקומות - מועד קטן

כג.

בזה. וע"ע בתשובות והנהגות (א', קמ"ח) שכ' להוכיח מסוגיין דצריך כל יחיד ויחיד להשתתף להיות חלק מהציבור בקריאת התורה (ומשמע דהי' פשוט לו שאין חיוב על כל יחיד לשמוע קריאת התורה, אלא החיוב הוא להשתתף בקריאת הצבור, ואולי הי' פשוט לו להצבור צריכים להכנס כדי שיהי' קריאת התורה, וצ"ע בזה, דלכא' תלוי במה נחשב "חובת צבור", ויש לפלפל בזה, ואכ"מ).

ג. ואין אומרים שמועה ואגדה בבית האבל

יש לע', הא כבר הביאה הגמ' דאבל אסור בת"ת, ומה נתחדש כאן. והביא הריטב"א ב' פירושים בזה. (א) משום שבת נצרכה, וקמ"ל דאע"פ שאין אבלות בשבת, מ"מ אין עוסקים בה בתורה, לא בשמועה, ולא באגדה. (ב) הביא בשם האבל רבתי, דארישא קאי דבטול מדרשות, וקאמר דלא מיבעיא שמבטלים בעסק תלמודם, אלא אפי' שמועה ואגדה אין אומרים שם, לא בחול ולא בשבת. אולם לפי"ז לכא' ק' לשון "בית האבל", שהרי אי"ז בית האבל, וע' בבית יוסף (יו"ד שד"מ, י"ח) שהביא מש"כ הרמב"ן בתורת האדם, דלפי האבל רבתי מה דאמרי' "בית האבל", היינו בתי מדרשות שבטלות משום אבלות.

עוד יש לפרש לשון הגמ' כפשוטו, דמה שאין אומרים שמועה בבית האבל, היינו אפי' מי שאינו אבל, אלא נמצא עכשיו בבית האבל, הדין הוא שאין לו ללמוד שם, וכן משמע מהא דהשו"ע (יו"ד שע"ח, ז') הביא הלכה זו בין ההלכות השייכים לבית האבל. ולכא' כן הבין הערוך השלחן (שם, ח') בפירוש דברי המחבר, ועפ"ז הק' על מהנהגנו, שאנו לומדים משניות בבית האבל, והרי אסור ללמוד תורה בבית האבל. עוד הק' על עצם הדין, למה יהי' אסור לאחרים ללמוד בבית האבל, ולכן ביאר (סעי' ט') דין הגמ' דקאי על בית מדרשו של החכם, וכמו שפי' האבל רבתי, ודלא כפשוטו דברי השו"ע, ותמה על סתימת משמעות המחבר.

ד. אמרו עליו על ר' חנני' בן גמליאל, וכו'

ע' רש"ש שהעיר על מה שהביאו הרמב"ם ועוד ראשונים דין דאין אומרים שמועה וכו', לדינא, הרי קיי"ל כדברי המיקל באבל, וגם מעשה רב, ולכן הו"ל לפסוק כרחב"ג, וצ"ע [וע"ש עוד בזה].

ה. אבל שבת ראשונה אינו יוצא מפתח ביתו

כ' הריטב"א שיש שביארו (וכן מבואר בתוס' ד"ה רבי) דמה דאמרי' "שבת", היינו שבוע, דכל אותה שבוע אין האבל יוצא מפתח ביתו. אלא שהק' ע"ז, א"כ איך יאמר ר' יהודה דגם בשבוע שני' אינו יוצא מפתח ביתו, א"כ מצינו אבלות יותר מזו, וזה

א. וקורין שבעה

וזהו בשבת, וא"כ לכא' מבואר דגם בשבת לא היו נכנסין לבהכ"נ אלא לקריאת התורה, ומתפללין ביחידות בבתייהם. ויש להק', למה אי"ז נחשב אבלות בפרהסיא. וביאר בהערות להגרי"ש, דרק פעולת אבלות בקום ועשה הוי אבלות בפרהסיא (ומה שרגילין לומר דהיכא שיש שמחה לקרוב של האבל בשבת, ואם לא ילך יהי' חשיב אבלות בפרהסיא, ועפ"ז מתירים לו ללכת, לכא' מדברי הגרי"ש מבואר דלא ס"ל כן, וצ"ע). וע"ע ברא"ש (סי' מ"ה) דודאי ה"ה בשני וחמישי היו עושין כן, ומה דנקט' הבריייתא קורין שבעה, היינו כדי לאשמעינן דאפי' בשבת אינו יוצא לבהכ"נ.

ב. וקורין שבעה ויוצאין

פרש"י, כאו"א מתפלל בביתו, ומשמע דכל א' מתפלל בבית עצמו, דהיינו שמתפללין ביחידות. אבל הרא"ש (סי' מ"ה) פי' דהולכין לבית האבלים להתפלל, ומשמע שיש איזה כבוד לנשיא שיהי' כל התפלות בבית האבלים כל שבעת ימי האבלות, ולא יהי' תפלה בבהכ"נ. ומה שקורין בתורה בבית הכנסת, ולא בבית האבל [דהא שם ג"כ יש ציבור ולכא' הי' שייך לקרוא בתורה שם], אולי י"ל דס"ל כמש"כ הריטב"א, דמה שקורין בבהכ"נ היינו כדי שלא יהא בהכ"נ בטל לגמרי, אפי' מקריאת התורה בצבור. וע' בהליכות שלמה (תפלה, מלואים סי' י"ז), שכ' דלכא' מבואר מדברי רש"י אלו דקריאת התורה הוא חיוב על היחיד, אבל תפלה בצבור הוא חיוב על הצבור (ולכא' כוונתו בזה הוא, שפי' דאם אמרי' דחיוב על הצבור הוא, היינו דהיכא שהצבור כבר מכונס כדי להתפלל, חייבים לקרוא בתורה, אבל אין שום חיוב להכנס יחד כדי לקרוא בתורה גרידא, וא"כ מדוע כולם הלכו לבהכ"נ לקרוא בתורה, אע"כ דחיוב על היחיד הוא, וא"כ אף בבתייהם יש חיוב עליהם להכנס כדי לקרוא בתורה, משא"כ לענין תפלה, וצ"ע בזה). עוד הביא מש"כ הרמב"ם (אבל ט, טו), דנכנסים בשבת וקורין שבעה ויוצאין, ומשמע דכל זה הוא דוקא בשבת. וביאר ע"פ מה ששמע בשם הגר"ח מבריסק לחלק בין דין קריאת התורה דשבת, דבאמת הוי חיוב על כל יחיד ויחיד, ובין קריאת התורה דחול, דהוי חובת צבור [אלא דהק' מ"ש, הרי הכל הי' מחמת תקנה א', שלא יהי' ג' ימים בלא תורה (ואולי י"ל דמלבד הא דתקנו שלא יהי' ג' ימים בלא תורה, הי' ג"כ תקנה שיהיו קורים כל התורה כולה בכל שנה, וזה עיקר חיובו בשבת, כיון דחוזרין בשבת על מה שקוראין בחול, וא"כ מטעם חיוב זה חייב כל יחיד בקריאת התורה)]. אבל לפי מש"כ הרא"ש הנ"ל, לכא' צ"ל שיש חובת יחיד גם בקריאת התורה של חול. אבל דחה דאולי אין ראי' כלל, די"ל כהריטב"א, דמה שמתאספין לקרות התורה בבהכ"נ, אי"ז משום חיוב קריאת התורה, אלא כדי שלא יהי' בהכ"נ בטל לגמרי, וע"ע מש"כ

מראי מקומות - מועד קטן

כג. (המשך)

באירוסין יש קצת שמחה. וכ' דאולי למד זה ממה שהתירו לארס בט' באב, אבל אינו דומה כ"כ, דהא הרבה חומרות יש באבל שאינן בט' באב, וכגון כל מצוות עשה שבאבל, והניח דברי הרמב"ם בקו'.

ח. מתה אשתו, אסור לישא אשה אחרת עד שיעברו עליו ג' רגלים

כ' בחי' הר"ן דשיעור זה הוא משום ששלש רגלים נאמר לנדר לענין כל תאחר, ובעון נדרים אשתו של אדם מתה, ובעבור זה הצריכוהו לעכב ג' רגלים, כדי שיתן אל לבו שבעון נדרים מתה אשתו, ולא יהא רגיל בנדרים.

ז. ואעפ"כ לא בא עליה אלא לזמן מרובה

וכן השו"ע (יו"ד שצ"ב, ב'), דאף דמותר לקדשה ולכונסה תוך ל' יום [ואף מיד לפי מש"כ השו"ע ע"פ הרמב"ם שהבאנו לעיל], מ"מ אסור לו לבוא עליו עד לאחר ל' יום (ואף שאבל מותר בתשמיש לאחר ל', לכא' צ"ל דשאני הכא שיש שמחה יתירה בביאה זו, א"נ דחשיב גמר הנישואין, וחלק זה לא ה' צריך לעשות תוך ל', לכן דחאו לאחר ל', וצ"ע). והק' הגליון מהרש"א שם, הא ש"י הרמב"ם הוא דנישואין הוא יחוד הראוי לביאה, והרי כאן אין נישואין זה ראויין לביאה, כיון שאסור בתשמיש עד ל' יום. וכ' די"ל דכיון דאיסור ביאה זו דאבלות אינו אלא דרבנן, א"ש. (אולי עוד י"ל ע"פ מש"כ השער המלך (חופת חתנים ד') לצדד דמש"כ הרמב"ם דנישואין היינו דוקא ביחוד הראוי לביאה, היינו באשה דמצד עצמה ראוי' היא לביאה, אבל אם האשה ראוי' לביאה, אלא דמסבה צדדית יש איסור ביאה, י"ל דאף להרמב"ם מהני. וא"כ, י"ל דה"ה כאן, הרי האשה מצד עצמה ראוי' היא לביאה, אלא דמדיני אבלות אינו יכול לבוא עליה, וא"כ י"ל דאף הרמב"ם מודה בזה, וצ"ע.)

ליכא למימרה ולכן ביאר דמיירי בשבת ממש, דבשבת ראשונה, ולר"י גם בשבת שני', אינו יוצא מפתח ביתו (ואף דלכא' עדיין יש להק' דהוי אבלות טפי מז', אלא משמע מדבריו דכיון דבשבת בלא"ה אינו יוצא לשוק, א"כ שפיר שייך לומר דגם אינו יוצא לבהכ"נ, ועדיין צ"ע בזה).

עוד כ' שם להעיר על מה שנוהגין לצאת לבהכ"נ תוך ז' אף בחול, וכ' דכיון שישראל מעטין הן, ואין שייך להתפלל בבית אב, התירו לאבל לצאת לבהכ"נ כדי שלא ימנעו מתפלה בצבור (ולכא' זהו דלא כדברי רש"י שהבאנו לעיל דכשמת נשיא מתפללים כולם ביחידות, ואולי שאני התם במיתת נשיא דמחמירין טפי, וצ"ע). וע"ע בנמוקי יוסף (יג: בדפי הרי"ף) שכ' כעין זה, דעל מה דאמר' לעיל (כא:): דלאחר ג' ימים הולך האבל לבית אב, כ' "ואע"ג דאמר' אבל אינו יוצא מפתח ביתו, היינו דוקא לטייל, אבל לדבר מצוה שרי, ומתוך כך נראה דמותר לאבל ללכת לבהכ"נ לשמוע תפלה או מגילה". אולם ע' במשנה ברורה (תרצ"ו, ט"ז), דמבואר דרק לשמוע מגילה מתירין לאבל ללכת חוץ לביתו, אבל להתפלל בציבור אסור.

ו. אינו יוצא מפתח ביתו

ולענין אבל שיושב בבית אבל שאינו ביתו, ורוצה לחזור לביתו בלילה לישון, כ' האגרות משה (יו"ד ב', קע"ב) דמה דא"י בחכמת אדם שמותר בלילה לילך לישון בבתייהם, זהו לצורך דוקא, ולמשל מי שאינו יכול לישון במקום אחר שלא הורגלו, אבל בלא שום צורך, אסור.

ז. כל שלשים יום לנישואין

כ' הריטב"א דהי' נראה דזהו דוקא לענין נישואין, אבל אירוסין [בלא סעודה] יהי' מותר אפי' תוך ל'. והביא מש"כ הרמב"ם דמותר לארס אשה אפי' ביום המיתה. וכ' הריטב"א שאינו יודע מנין לי' להרמב"ם קולא זו, דהא אף